

5. Губський Б. В. Економічна безпека України : методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б. В. Губський. – К. : КНЕУ, 2001. – 122 с.

6. Карпова К. В. Вищий навчальний заклад приватної форми власності як об'єкт економічної безпеки та суб'єкт господарської діяльності / К. В. Карпова // Ефективна економіка. – № 2. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.econmy.nauka.com.ua>

7. Маркс К. Соч. 2-е изд. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1988. – Т. 1. – С. 146.

8. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебное пособие / Г. А. Минаев. – М. : Университетская книга ; Логос, 2008. – 368 с.

9. Освіта : соціальні проблеми в контексті економічного розвитку України : колективна монографія / за ред. : С. М. Лаптева, В. С. Сідака, М. П. Денисенка. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2014. – 410 с.

10. Прохожев А. А. Теория развития и безопасности человека и общества / А. А. Прохожев. – М. : Ин-октаво.– 2006.

11. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск І. В. Калачова. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 165 с.

УДК 331.5.024.5

І.О. Штундер

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної теорії

та конкурентної політики,

Київський національний торговельно-економічний університет

Пріоритети формування ефективної зайнятості в Україні

У статті обґрунтовано, що пріоритетними є галузі економіки, спрямовані на задоволення потреб суспільства у високотехнологічних, конкурентоспроможних товарах і послугах; на розвиток виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць.

Ключові слова: ефективна зайнятість населення, стратегічні пріоритети економіки, технологічні уклади, стратегічні пріоритетні галузі.

И.А. Штундер

кандидат экономических наук,

доцент кафедры экономической теории

и конкурентной политики,

Киевский национальный торгово-экономический университет

Приоритеты формирования эффективной занятости в Украине

В статье обосновано, что приоритетными являются отрасли экономики, направленные на удовлетворение потребностей общества в высокотехнологичных, конкурентоспособных товарах и услугах; связанные с развитием производственного и экспортного потенциала, созданием новых рабочих мест.

Ключевые слова: эффективная занятость населения, стратегические приоритеты экономики, технологические уклады, стратегические приоритетные отрасли.

I.O. Shtunder
*PhD in Economics, Associate Professor
of Economic Theory and Competition Policy Department,
Kyiv National University of Trade and Economics*

Priorities for the formation of effective employment in Ukraine

The priority sectors of the economy to meet the needs of society in a high-tech, competitive products and services oriented on the development of production and export capacity, creation of new jobs, were justified in the article.

Keywords: Population effective employment, strategic priorities of the economy, technological structure, strategic priority areas

Постановка проблеми

Визначення переліку сфер і галузей, які мають стратегічне значення, є першочерговим завданням держави, оскільки саме вони створюють фундамент для забезпечення національних інтересів країни, її національної безпеки, загального добробуту громадян, який напряму пов'язаний із зайнятістю населення. При дослідженні цього питання часто використовують терміни «пріоритетні галузі економіки», «стратегічні галузі економіки», «базові галузі економіки», які, маючи несуттєві розбіжності, зазвичай зводяться до найважливішого — сприяння національним інтересам України та її громадян, забезпечення інвестиційної привабливості економіки, розвиток на основі інноваційних технологій і забезпечення ефективної зайнятості населення.

Йдеться в основному про впровадження інноваційної моделі розвитку за допомогою активного використання вітчизняних досягнень у науково-технічній сфері для створення нових товарів і послуг. На нашу думку, це можливо за рахунок оборонної, аерокосмічної, суднобудівної, хімічної, важкого й енергетичного машинобудування, сфери інформаційних технологій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам пріоритетних видів діяльності в Україні присвячено роботи багатьох іноземних і вітчизняних науковців. Серед вітчизняних слід виділити О. Савицьку [8], З. Тенюха [9], І. Жалніну [1]. Аналіз наукових робіт цих авторів свідчить про відсутність єдиного підходу щодо визначення пріоритетних видів діяльності. Крім того, науковцями не приділено достатньої уваги питанням галузевих пріоритетів щодо ефективної зайнятості населення.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Важливою проблемою зайнятості населення є ступінь її ефективності для національної економіки в цілому та для окремих її суб'єктів. Саме тому об'єктивне визначення пріоритетних видів діяльності однаково важливе як для розвитку галузей, так і для забезпечення добробуту працюючого населення. За рахунок яких саме видів економічної діяльності буде забезпечене економічне зростання на довгострокову перспективу, а отже, і рівень добробуту працюючого населення — важлива проблема сучасної економіки України. Питання в тому, які саме інноваційні, високотехнологічні, конкурентоспроможні підприємства стратегічно важливих галузей здатні поглинути значну частину робочої сили для формування ефективної зайнятості населення на тривалий період.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення галузевих пріоритетів у питаннях формування ефективної зайнятості населення.

Виклад основного матеріалу дослідження

На сучасному етапі трансформаційних перетворень, пов'язаних із побудовою ефективно функціонуючої економічної системи господарювання, важлива роль належить вирішенню проблеми забезпечення національної безпеки України. Основою сучасного стратегічного курсу нашої країни є утвердження її у світовому співтоваристві як високотехнологічної держави, що можливо лише при запровадженні інноваційної моделі її розвитку. Тому актуальним є питання вибору стратегічних пріоритетів держави з метою захисту її національних інтересів, інтеграції у світове співтовариство та зайняття власної позиції в міжнародному поділі праці. Також це зумовлює необхідність забезпечення ефективного функціонування визначених пріоритетних галузей економіки України, які сприяли б залученню інвестицій, розширювали б сферу прикладання праці.

Відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» пріоритетними є галузі економіки, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць. Перелік пріоритетних галузей економіки визначається Кабінетом Міністрів України. Уряд розробляє законопроекти про стимулювання притоку інвестицій в економіку країни та розширення сфери прикладання праці. Відповідно на довгострокову перспективу накреслюються певні галузі економіки, яким надається перевага і розвиток яких має стимулюватися як щодо притоку інвестицій, так і щодо забезпечення ефективної зайнятості населення.

На цьому етапі (з 2013 по 2032 роки) йдеться про чотири пріоритетні галузі економіки України: агропромисловий комплекс; машинобудівний комплекс; житлово-комунальне господарство; мережа транспортної інфраструктури [4, с. 3]. Якщо розширити цей перелік, то до списку пріоритетних галузей можна віднести нафтопереробний і паливно-енергетичний комплекси (розвиток енергетичної інфраструктури, виробництво енергії з альтернативних джерел, біологічних видів палива).

У кожній пріоритетній галузі визначено напрями надання пільг підприємцям. У сфері житлово-комунального господарства уряд підтримує проекти модернізації тепло- і водопостачання, енергозбереження, переробки сміття. У транспортній сфері здійснюється будівництво та реконструкція доріг, аеропортів, вокзалів, морських портів. Передбачається розвиток атомного та ракетно-космічного машинобудування, авіа- і суднобудування, сільськогосподарського та гірничого обладнання. Пріоритет також мають проекти у сфері виробництва продовольства, дитячого харчування і натуральних оболонок для харчових продуктів.

Переглядаються й критерії, яким повинні відповідати означені інвестиційні проекти. Їх вартість для великого бізнесу має перевищувати 12 млн євро (зараз – 3 млн євро), а кількість створених нових робочих місць – 250 (150). Параметри для середніх (1 млн євро; 50 робочих місць) і малих підприємств (500 тис. євро; 25 робочих місць) залишилися колишніми.

Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях з метою створення нових робочих місць» було прийнято парламентом

ще у вересні 2012 р., а набув чинності він у січні 2013 року. Однак закон майже не діє, оскільки Кабінет Міністрів не затвердив перелік сфер економіки, які до 2032 р. отримають податкові пільги. Очікується, що на перші п'ять років бізнес звільнять від сплати податку на прибуток, ще через п'ять років підприємства платитимуть його по ставці 8% і лише з 2023-го повернуться до базової ставки, яка становитиме 16% [4, с. 3].

Відповідно до тексту документа, до 2018 р. надається право безмитного ввезення обладнання і можливість вексельного розрахунку з ПДВ зі строком погашення 60 днів. Варто зауважити, що пріоритетні галузі економіки визначаються виходячи з пріоритетних напрямів розвитку економіки України в цілому. До них належать: створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

У результаті ринкових перетворень форми і методи державного впливу на соціально-економічні процеси зазнали значних змін. При цьому відбулося суттєве зміщення акцентів від централізованого управління, властивого адміністративно-командній системі, до самоуправління. У результаті значною мірою знизилася можливість прямого державного управління процесом виробництва, ціноутворення, рухом матеріальних і фінансових потоків.

Ще в 1990 р., оминувши всі моделі переходу до ринкової економіки (еволюційна, «шокової терапії», жорсткого регулювання), Україна обрала свій варіант концепції переходу до нового типу економічної системи. Ця концепція, перш за все, орієнтувалася на прискорення процесу роздержавлення та приватизації власності при чіткому й однозначному визначенні обсягу, структури і меж усіх форм власності народу України. З того часу функціонування системи господарювання нашої держави підпорядковується вимогам економічних законів і має на меті реалізовувати економічні інтереси суб'єктів ринку. Невирішеною до цього часу залишається проблема визначення масштабів втручання держави в економіку.

Поява диспропорцій розвитку економічної системи на ринкових засадах спричинена тим, що ринок орієнтований, перш за все, на швидке отримання прибутку, стимулюючи при цьому розвиток тих галузей, які здатні швидко давати ефект. Так, об'єкти стратегічних і фундаментальних галузей економіки країни залишаються поза належною увагою, оскільки віддача від них неможлива або можлива лише в довгостроковому періоді. У такому разі застосування державою централізованих методів управління виявляється необхідним.

У недалекому минулому пріоритетними галузями економіки були визначені харчова промисловість і переробка сільськогосподарських продуктів, оптова торгівля і посередництво в торгівлі, фінансова діяльність, машинобудування, хімічна й нафтохімічна промисловість, металургія та обробка металу, виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерного палива, науково-технологічна та інноваційна діяльність, туризм (розвиток готельної інфраструктури). Також до пріоритетних галузей економіки відносять паливно-енергетичний, агропромисловий, житлово-комунальний, машинобудівний комплекси та транспортну інфраструктуру [6, с. 2].

Так, З. Тенюх до стратегічних пріоритетних галузей економіки зараховує «підприємства ПЕК, виробництво сучасної ракетно-космічної та авіаційної техніки, транспорт і зв'язок, металургійну та вугільну промисловість, машинобудування, видобувну промисловість, наукоємні підприємства, інформаційний простір, інфраструктуру, нафтопереробну та нафтохімічну промисловість» [9, с. 180].

На думку І. Жалніної, до стратегічних пріоритетів економіки належать «ті галузі, котрі, перш за все, визначають економічну безпеку та особливості спеціалізації країн, а також інноваційні чинники їх розвитку» [1, с. 26].

У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку стратегічних галузей та комплексів економіки» зазначено, що до таких в Україні повинні належати 60 видів економічної діяльності у паливно-енергетичному, оборонно-промисловому, транспортному комплексах, космічній галузі, будівництві, а також житлово-комунальному господарстві [4, с. 3].

Згідно з проектом «Державної програми приватизації на 2010–2014 рр.: нові підходи – нові перспективи», пріоритетними в недалекому минулому вважалися галузі, які мають суттєвий вплив на розвиток економіки, забезпечення національної безпеки та соціально-важливих потреб населення. До таких відносили виробництво та передачу електроенергії, вугледобувну промисловість, нафтогазову промисловість, авіабудування, залізничний транспорт, житлово-комунальний комплекс [7].

Аналіз іноземного досвіду визначення пріоритетно важливих галузей економіки свідчить про те, що їх перелік є індивідуальним для кожної країни і змінюється за періодами розвитку кожної держави. (Табл.) Така зміна стратегічних пріоритетів у розвитку економіки, перш за все, пов'язана з низкою політичних, та соціально-економічних факторів. Найважливішими серед них є такі: відмінність у природному, трудовому, науковому, технічному, технологічному, інформацій-

Таблиця

Іноземний досвід визначення пріоритетних галузей економіки

Країна	Пріоритетні галузі економіки
США	металургія; електронне, електротехнічне, нафтове, хімічне, автомобільне, авіаційне машинобудування і приладобудування; видобуток корисних копалин; хімічна та харчова промисловості; виробництво металовиробів
Японія	чорна та кольорова металургія; силові електричні обладнання; суднобудівна та автомобільна промисловості; електронне та електрокомунікаційне обладнання; приладобудування; нафтохімічна, харчова, текстильна та легка промисловості
Німеччина	гірнична, металургійна, хімічна, машинобудівна, харчова, суднобудівна, текстильна, нафтопереробна промисловості
Франція	машинобудування (автобудування, суднобудування, тракторо- й авіабудування, електротехнічна і радіоелектронна промисловість), хімічна (виробництво соди, добрив, хімічних волокон, пластмас), нафтопереробна, нафтохімічна, легка, харчова промисловості (особливо виноробство)
Польща	машинобудування (особливо кораблебудування), металургійна, гірнична (особливо вугільна, сірчана), хімічна, харчова, текстильна та легка промисловості
Казахстан	видобуток і переробка паливно-енергетичних корисних копалин (вугілля, нафти, газу, урану і металевих руд), машинобудування, хімічна промисловість, транспорт і зв'язок, виробництво і розподіл електроенергії, виробництво продукції військово-промислового призначення

Джерело: розроблено автором на основі [8]

ному потенціалах; рівень техніко-економічних, організаційно-економічних відносин, особливість відносин власності та господарського механізму країни; тип обраної економічної системи (традиційна), ринкова, змішана, перехідна (трансформаційна), командно-адміністративна та характер переходу до них (еволюційний, «шокової терапії», жорсткого регулювання); наявність накопиченого досвіду, спеціалізація та традиції розвитку галузей економіки; особливість розвитку технологічних укладів у кожній країні; інноваційно-інвестиційні пріоритети розвитку держави; зовнішньоекономічне становище країни.

При визначенні пріоритетних галузей та напрямів розвитку кожна з них повинна враховувати, який технологічний уклад їй притаманний на сьогодні і якого укладу бажано досягти в майбутньому. Розвиток кожного укладу сприяє сходженню країн на вищий рівень, що створює наступність в історичному процесі й значно збільшує економічні можливості суспільства. Істотно ускладнюючи економічні взаємозв'язки та посилюючи їхній нелінійний характер, технологічні уклади формують відповідну виробничу структуру, яка справляє визначальний вплив на процеси розвитку матеріального виробництва і сферу послуг. Усього виділяють п'ять технологічних укладів і один гіпотетичний, який з часом та розвитком науки і техніки повинен змінити існуючий. (Рис.)

Схема поступальної зміни технологічних укладів

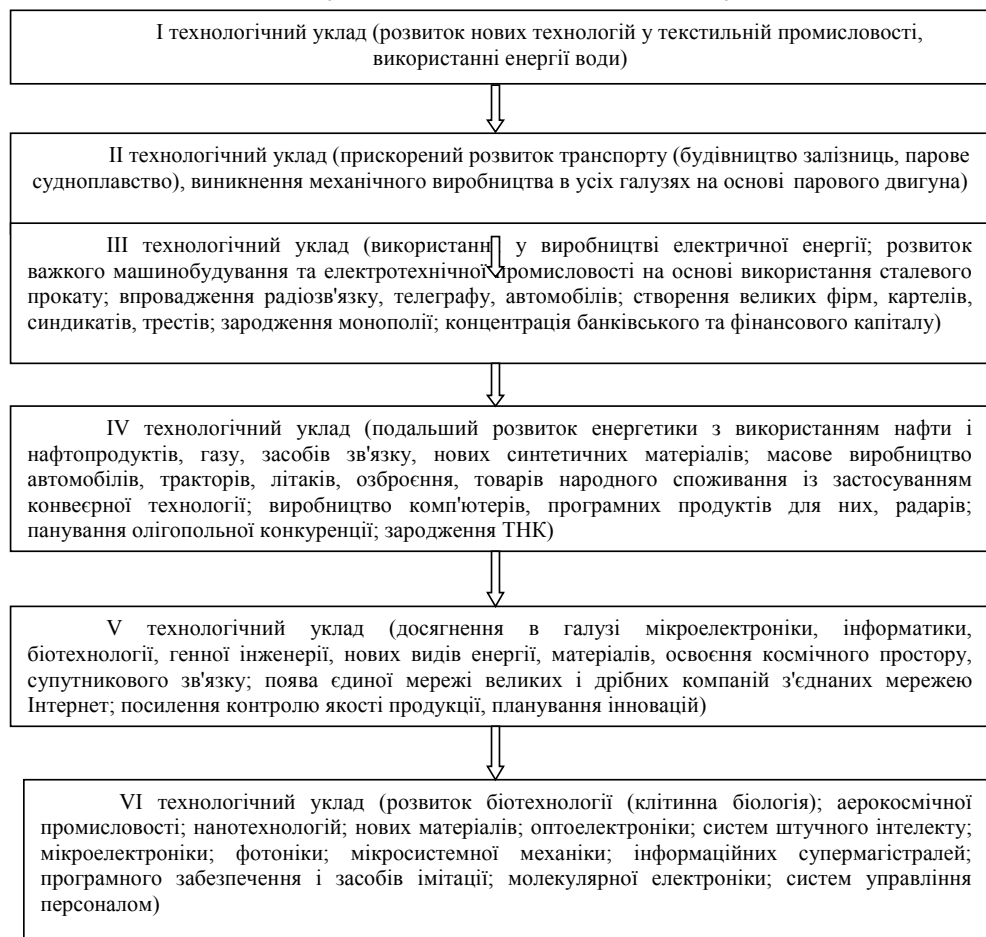

Рис. Еволюційна зміна технологічних укладів

Джерело: розроблено автором на основі [8; 9]

На сьогодні в Україні за показником «випуск продукції» вищі технологічні уклади – 5-й та 6-й – становлять близько 4%, причому 6-й технологічний уклад, що визначає перспективи високотехнологічного розвитку країн у майбутньому, у нашій країні майже відсутній (менше 0,1%). Близько 58% виробленої продукції припадає на найнижчий, 3-й технологічний уклад (технології промисловості будівельних матеріалів, чорної металургії, суднобудування, оброблення металу, легкої, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості) та 38% – на 4-й технологічний уклад. За показником фінансування науково-технічних розробок склалася така ситуація: майже 70% коштів на сьогодні поглинає 4-й і лише 23% – 5-й технологічний уклади. Інноваційні витрати розподіляються таким чином: 60% – 4-й технологічний уклад і 30% – 3-й (сумарно – 90%), а 5-й становить лише 8,6%. Стосовно інвестицій, які й визначають майбутнє на найближчі 10-15 років, маємо такі пропорції: 75% спрямовуються у 3-й технологічний уклад і лише 20%, 4,5% – у 4-й і 5-й технологічні уклади відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переозброєння та модернізація) 83% припадає на 3-й технологічний уклад і лише 10% – на 4-й [1]. Наведені дані свідчать про надзвичайно загрозливу ситуацію національній безпеці України, оскільки сьогодні закладено структуру випуску продукції, де домінує 3-й технологічний уклад. Водночас у країнах-світових лідерах технологічного прогресу нині розвиваються галузі 5-го та 6-го технологічного укладів. Очевидно, що пріоритети, які фактично сформувалися в Україні в останні десятиліття, не відповідають світовим. Реформування української економіки на засадах інноваційної моделі розвитку передбачає перехід до активного використання 4-го технологічного укладу й інтенсивної розбудови 5-го та 6-го. Значну увагу, на нашу думку, слід звернути на розвиток знань у галузях мікроелектроніки, інформатики, біо- та нанотехнологій, генної інженерії, нових видів енергії та матеріалів, освоєння космічного простору тощо. Це можливо лише за рахунок створення умов ефективного функціонування стратегічно важливих підприємств, до яких входять науково-дослідні, науково-технічні установи, що забезпечують підвищення інноваційного потенціалу держави.

Висновки

Пріоритетними та стратегічно важливими галузям економіки країни є такі, що забезпечують національну безпеку, конкурентоспроможність держави, підвищують її економічний потенціал з урахуванням спеціалізації та інноваційних пріоритетів розвитку, формують інноваційно-інвестиційну активність, забезпечують ефективну зайнятість. Перелік таких галузей господарювання повинен змінюватися відповідно до обраних напрямів розвитку країни та її реальних можливостей. При розробленні програм розвитку пріоритетних галузей економіки слід ураховувати досвід інших країн у цих питаннях, світові тенденції зміни технологічних укладів та особливості наявних в країні факторів виробництва. Оскільки саме уряд забезпечує розроблення і виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки та інноваційного розвитку, доцільним є надання повноважень Кабінету Міністрів України з визначення стратегічних і пріоритетних галузей економіки, формування їх переліку та затвердження галузевих програм реформування й розвитку. Вважаємо, що реформування вітчизняної економіки на засадах інноваційної моделі розвитку передбачає активне використання досягнень та можливостей 4-го технологічного укладу й прискореної розбудови 5-го та 6-го технологічних укладів. Це можливо лише за рахунок створення умов ефективного функціонування стратегічно важливих підприємств, до яких повинні входити науково-дослідні, науково-технічні установи, які забезпечують під-

вищення інноваційного потенціалу держави та сприяють ефективній зайнятості населення.

Література

1. Жалніна І. О. Науково-методичні основи державного регулювання стратегічно важливих підприємств : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / І. О. Жалніна. – К. : НДЕІ МКУ, 2008. – 186 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
3. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць». – К., 6 вересня 2012 р. № 5205-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/5205-17>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку стратегічних галузей та комплексів економіки» (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки» від 12 березня 2012 р. № 294. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/294-2012-п>
6. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні від 2 лютого 2011 р. № 389. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://законодавство.com/ministriv-kabinet-postanovi/postanova-vid-lyutogo-2011-389-pro-2011-4947.html>
7. Проект «Державної програми приватизації на 2010-2014 рр.: нові підходи – нові перспективи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spfu.gov.ua/>
8. Савицька О. І. Стратегічно важливі галузі економіки як фундамент для забезпечення національної безпеки України / О. І Савицька // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво, 2012. – № 5 (68). – С. 166-171.
9. Тенюх З. Функціональна роль стратегічних підприємств в умовах глобалізації / З. Тенюх // ХХІ століття : Альтернативна модель розвитку суспільства. Третя світова теорія : матеріали п'ятої міжнар. наук.-теор. конф. – К. : Фенікс, 2006. – Кн. III: Економічні аспекти альтернативних моделей розвитку суспільства. – С. 178-182.